

רק לענין "את" "בדם" ו"טבילה"?!?

ומתריצין: **תנאי** היא שחולקים בדבר זה. **תנא דבי רב**, דהיינו תורת כהנים, **מרבי הכי** לענין "את" "בדם" ו"טבילה", ואילו דין עיכוב לומד הוא ממה שנאמר בו "חוקה". ולרבי יהודה, מהלימוד של "וכלה מכפר את הקודש" אם כילה כיפר.

ואילו **תנא דבי רבי ישמעאל** לא מרבי הכי, אלא לכל מה שאמור בענין.

תנא דבי רבי ישמעאל: מפני נאמרו יותרת ושתו כליות כפר כהן משיח, ולא נאמרו כפר העלם דבר של צבור? והוצרכנו ללומדם זה מזה.

משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו, ומיעט במרחונו מפני חיבתו, כך הקב"ה קיצר בדברים אצל אוהבו, דהיינו צבור.

כי **פלקא דעתך אמינא** מה שהתרכו שעירי עבודת כוכבים לדין פר העלם דבר, הני מילי לענין הזאות, **דכתיבן בגופיה** של פר העלם דבר במפורש. אבל דין הקטרת יותרת ושתו כליות, **דלא כתיבן בגופיה** מפורש, אימא לענין זה לא³ התרכו שעירי עבודת כוכבים, לכן קא משמע לן דרשת "חטאתם על שגגתם" להקישם אף לענין זה, ולומר שאף הם חשובים "אשה לה".

לעיל [מ א], אמר רב פפא שהריבוי "לפר", הבא להקיש פר יום הכפורים לפר העלם דבר ופר כהן משיח, נצרך בשביל ללמדנו בו דיני "את" "בדם" ו"טבילה".

אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא: והא תנא של הברייתא לעיל [מ ב], בהקישו את פר יום הכפורים לפר העלם דבר, לכל מה שאמר בענין פר העלם דבר קאמר, לרבות את פר יום הכפורים. ואם כן, אף לענין זה שהזאותיו מעכבות התרבה, 4 ולא

4. ברש"י פירש את קושיית הגמרא לענין דין עיכוב ההזאות. ובהמשך תירצה הגמרא, שדבר זה שנוי במחלוקת תנאים, אשר תנא דבי רבי ישמעאל אכן לומד בזה לכל מה שאמור בענין ואף לדין עיכוב. וכתב השיטה מקובצת [אות ב], שצריך לומר שתנא דבי רבי ישמעאל סובר כרבי יהודה, שלא נאמרה חוקה אלא לענין הנעשים בבגדי לכן בפנים, ומאידך, סובר כרבי עקיבא שאין ללמוד דין עיכוב מ"וכלה וכפר" כי בא ללמד רק שאם כיפר את מה שקרוי כפרה במקום אחר דהיינו מתנה אחת במתנות החיצוניות כילה, ולכן הוצרך ללמוד דין עיכוב מהריבוי של "לפר".

והקשו התוס' על פירוש רש"י, מה קושיא היא זו על רב פפא, הרי דין עיכוב נלמד וודאי,

3. כתב בכתבי הגרי"ז, מכאן יש להוכיח, שבדרשת "החטאת" אלו שעירי עבודת כוכבים, לא התרבה שעיר עבודת כוכבים לומר שהוא קרבן פנימי כשאר הקרבנות הפנימיים. שאם כן, לא שייך לחלק בדינו משאר קרבנות פנימיים, שהרי הריבוי הוא בזה שיש לו שם קרבן אחד עם יתר קרבנות הפנימיים, וממילא וודאי שכל הדינים הנוהגים כפר העלם דבר, נוהגים גם בו, והרי זה כחטאת חלב וחטאת דם, כיון ששם קרבן אחד הם אינם חלוקים בדיניהם. אלא בהכרח, הריבוי הוא רק לענין דיני קרבן שעירי עבודת כוכבים, שהוא שווה בדינו ליתר קרבנות הפנימיים, אבל מכל מקום שני שמות הם, ולכן צריך ריבוי מיוחד לכל הדינים הנוהגים כפר העלם דבר, שנוהגים גם בשעירי עבודת כוכבים.

ותנא דבי רבי ישמעאל כעין זה בענין אחר: מפני מה נאמרה "פרוכת הקדש" [ויקרא ד] בפר כהן משיח, ולא נאמר כן בפר העלם דבר של צבור אלא נאמר שם "את פני הפרכת" בלבד?

משל למלך בשר ודם שפרחה עליו מדינה, אם מיעוטה של אותה מדינה פרחת, הרי פמליא שלו – חבורת עצתו המסכימים לדעתו אשר דברי סתרו אליהם – מתקיימת, אם רובה פרחת, אין פמליא שלו מתקיימת והרי הוא מסולק מחיבתם ומכניסתם במקצת, ואין לבו גס בהם

כבראשונה, כך כאשר רוב הצבור⁵ חטא, ומביא פר העלם דבר, כביכול אין כאן קדושה.

שינונו במשנתנו, לגבי דמים הניתנים על המזבח הפנימי: לפיכך אם נתן את כולן כתיקנן, ואחת שלא כתיקנה, פסול ואין בו כרת.

בהקטרת המנחה יש שני מתירים: הקטרת הקומץ, והקטרת הלבונה.

תנן התם: פיגל בקומץ שחיבב בעת

או מ"חוקה" או מ"וכילה וכיפר"?! ועוד, כיצד זה הביאה הגמרא לעיל ברייתא זו כראיה לדברי רב פפא, ועתה פורכת את דבריו מאותה ברייתא עצמה? ובשיטה מקובצת הקשה עוד, הרי לעיל נדחק רב פפא להעמיד את הלימוד של "לפר" לענין "את" "בדם" ו"טבילה" ולא לענין לעכב, מחמת הברייתא של רבי יהודה הדורש דין עיכוב מ"וכילה וכפר", ומדוע הוצרך לזה, הרי יכול היה להעמיד את הברייתא של "לפר" כאותו תנא שאינו דורש דין עיכוב לא מ"חוקה" ולא מ"וכילה וכפר"? ועוד, מדוע המתונה הגמרא מלהקשות קושיא זו עד עתה, ולא שאלה זאת לעיל?

ולכך פירשו, שקושיית הגמרא מתייחסת למה שאמרנו קודם, ללמוד דין הקטרת יותרת ושתי הכליות בשעירי עבודת כוכבים, מדרשת "חטאתם על שגגתם", ולא ידענו ללומדם מדרשת "לפר" כיון שלא נכתב דין זה בגופו בפירוש, ולזה שאלה הגמרא, מאחר ולשיטה הסוברת שדרשת "לפר" מלמדת לרבות פר יום הכפורים לכל מה שאמור בענין, ואף לענין דין הקטרת היותרת ושתי הכליות, ואין אנו צריכים

לזה אלא להיקש אחד, משום שדין הקטרת יותרת ושתי הכליות חשוב כאילו נאמר בו בפר העלם דבר בפירוש, הוא הדין לתנא דבי רבי ישמעאל, הדורש מ"לפר" לרבות פר העלם דבר לענין הקטרת יותרת ושתי הכליות, והוא חשוב כאילו נכתב בפירוש, שיש לנו ללמוד מזה לשעירי עבודת כוכבים, ומדוע הוצרכנו לדרשת "חטאתם על שגגתם"?!⁵

5. כתב המהרש"א, מדברי רש"י עולה, שבמשל הראשון, נאמרה מעלת הצבור, ביחס לכהן משיח, אשר משום חיבתו של ציבור קיצר בדבריו, ואילו במשל השני נאמרה גריעותו של הציבור, אשר כביכול אין כאן קדושה, וזה דוחק.

ולכך פירש, שאף המשל הראשון ענינו במעלת הכהן המשיח, אשר הוא אוהבו של מלך שהוא משרת ה', ונאמר בו "ואת הקדוש והקריב אליו", ומשום כך, מיעט בסרחונו, שמפני שחיבב קבלת קרבנו לה', הזכיר הכתוב שקרבנו מהודר ביותרת ושתי הכליות, והיינו למעט בסרחונו, ובמשל השני גם כן, נאמר בפר כהן משיח "פרוכת הקודש", כי מתוך חיבתו נשאר

הקטרתו⁶ על מנת לאכול שייריה חוץ לזמנו, ולא בלבונה שהקטירה בשתיקה, או פיגל בלבונה ולא פיגל בקומץ

רבי מאיר אומר: הרי זה פיגול, וחייבין עליו כרת על אכילתו.

וחכמים אומרים: אין בו חיוב כרת, עד שיפגל בכל המתיר, ויחשב בשניהם.

אמר רבי שמעון בן לקיש: לא תימא טעמא דרבי מאיר הוא משום דקסבר מפגלין בחצי

מתיר, ואפילו אם לא חישב בכל העבודה המתירה הרי זה פיגול. אלא אף רבי מאיר מודה שאין מפגלין בחצי מתיר.⁷ והבא, כמאי עסקינן, כגון שנתן את הקומץ במחשבה של חוץ לזמנו, ואת הלבונה נתן בשתיקה ללא מחשבת פסול. או שנתן תחילה את הלבונה במחשבה, ולאחר מכן נתן את הקומץ בשתיקה, ומשום כך הרי זה פיגול.

קסבר רבי מאיר, כל העושה עבודתו על דעת ראשונה שחישב בתחילה הוא עושה⁸ ונמצא

הוא בקדושתו, ומה שאין כן ציבור שהם אינם אלא פמליא וחילו של מלך, שכשחטאו נגדו, חללו קדושתם אליו.

6. רש"י העמיד המשנה באופן שחישב בעת הקטרת הקומץ שהוא חצי מתיר, ולא העמיד במחשב בעת הקמיצה עצמה, כיון שסובר שהקומץ נחשב מתיר שלם, וכמו שכתב כן לקמן [מב ב ד"ה כמה דברים אמורים] שהלבונה אין בה קמיצה.

אולם, דעת הרמב"ם [פסולי המוקדשין, טז ז] שאם חישב מחשבת פיגול בעת הקמיצה, ולא חישב בעת ליקוט הלבונה או להיפך, אין המנחה פיגול, אלא פסולה בלבד.

7. כתבו התוס' [ד"ה ממאין], משמע בכל הסוגיא כאן, שאף על פי שאין מפגלים בחצי מתיר, מכל מקום נפסל הזבח בכך. וכתב החק נתן, שמשמע כן מדברי רבנן שאמרו "אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר" ומשמע, דווקא כרת אין בו, אבל מכל מקום נפסל.

והקשו התוס', הרי בגמרא בפסחים [סג א] משמע שלדעת רבנן אם שחט סימן אחד במחשבת פסול וסימן שני ללא מחשבה הרי זה כשר אף מדרבנן?! ולכך כתבו, שמה שהמנחה

נפסלת גם במחשבת חצי מתיר הוא גזירה דרבנן, וכמו שמבואר במנחות [יד ב] שגזרו קומץ משום קומץ מנחת חוטא שבה הקומץ הינו עבודה שלמה ונעשה פיגול אם חישב בו, וכן גזרו לבונה משום לבונה הבאה בבזיכין שאין בה קומץ, והיא עבודה שלמה ומפגלין בה, ומה שאין כן בשחיטת שני סימנים אין לגזור כן, כי לעולם צריכה הבהמה שני סימנים לשחיטה, ואין מקום שמועיל פיגול באחד.

והקשה הקרן אורה, הרי יש לגזור סימן אחד משום מחשב בסימן אחד בחטאת העוף שהוא מתיר שלם? ותירץ, אין גוזרים בהמה בשחיטה משום עוף. עוד תירץ, שאף בעוף אין הסימן האחד מתיר שלם, כיון שיש בו גם מפרקת.

8. כתבו התוס' במנחות [טז א ד"ה בין בראשונה], אם חישב מחשבת פיגול בחצי הזאות הפנימיות, אף רבי מאיר מודה שאינו פיגול, כשם שמחשבה בחצי קומץ אינה מפגלת. והקשה הקרן אורה [לקמן מב א], מאחר וסברת רבי מאיר הנה משום כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה, אם כן הוא הדין כשחישב בתחילת ההזאות, שהוא פיגול, שהרי יתר ההזאות נעשו על דעת ראשונה!?

וכתב המנחת אברהם, שיסוד הדין אין

שפיגל בכל המתיר.

שצריך לפגל בכל המתיר.

ורבנן אינם סוברים כן, אלא צריך לחשב אף בעבודה השנייה.⁹ אבל, אם שתק בעבודה ראשונה, ובשניה חישב, אף רבי מאיר מודה, שאין זה פיגול, אלא פסול בלבד, כיון

ומבררת הגמרא: ¹⁰ ממאי מנין לך שזהו טעמו של רבי מאיר?

מדקתני במשנתנו: לפיכך אם נתן את כולן

ראשונה, הרי שאף לרבנן הרי זה פיגול, כיון שעשה על דעת ראשונה. לכך כתב רש"י שמחשבת פיגול אינה מועילה ללא דיבור, וכאן מדובר באופן ששמענו אותו מפגל בעבודה ראשונה, ולא שמענוהו בעבודה שניה, שבוה לרבי מאיר, אף אם יאמר שלא עשה על דעת ראשונה, אינו נאמן.

אולם בכתבי הגר"ז [לעיל ב א] מבואר שרש"י כתב דבר זה כנתינת טעם לדברי רבנן החולקים על סברת כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. וביאר בזה [שם, ובזבחים טז א], שיסוד דין פיגול הוא בזה שמחשבתו פועלת דין פסול, והיינו שהדין בקדשים אינו רק שיהיה המעשה נעשה על דעת כך וכך, אלא הוא דין "מחשבה" הפוסלת, ולזה צריך שיחשב בפועל, ונחלקו רבנן ורבי מאיר, אם על דעת ראשונה נקרא שחשב בפועל או לא, וזה שכתב רש"י כי מה שמחשבת פיגול צריכה דיבור, הרי זו ראייה לכך שמחשבתו פועלת דין פסול, ומשום כך צריך דבור, וכיון שכך, אין אומרים בזה כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה.

10. כתב השפת אמת, שריש לקיש עצמו הביא ראייה זו לדבריו, שאם לא כן, מנין לגמרא שדברי ריש לקיש אמורים רק באופן שחישב בתחילה ושתק לבסוף, שמא אף אם שתק בתחילה וחישב לבסוף הרי זה פיגול משום שהוכיח סופו על תחילתו, ורק שריש לקיש נקט סברת כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה, והוא הדין גם כן שסובר הוכיח סופו על תחילתו, וכפי המבואר שתי סברות אלו לעיל [ב

מפגלין בחצי מתיר, אינו משום שלא נתפס מחשבת פיגול בחצי מתיר, אלא ענינו הוא בזה שמחשבת פיגול בחצי מתיר, אין בכוחה לפגל את הזבח, אולם, בדין חצי קומץ וחצי הזאות אין זה כך, אלא מה שא"א לפגל בחצי קומץ, היינו משום שבוה לא נתפסת המחשבה כלל. ומעתה, יש לומר, שסברת רבי מאיר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, מועילה רק לענין פיגול בחצי מתיר, כיון שיש כאן מחשבה אשר אינה יכולה לפגל, לזה יש לומר שעל ידי שהמשך עבודתו נעשית על דעת ראשונה, נמצא שיש כאן מחשבה על כולו, אולם במחשבה על חצי קומץ וחצי הזאות, אין זה כך, כיון שדין על דעת ראשונה הוא עושה, אינו סתם אומדן דעת שכך הוא, אלא הוא הלכה שענינה "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה", ובמחשבה שאינה נתפסת כלל, לא שייכת הלכה זו שעל דעת ראשונה הוא עושה.

9. כאן הוסיף רש"י "וכל מחשבה בקדשים, מוציא בפה הוא", וביאר טהרת הקודש שהוצרך לכותבו כאן, כיון שאם מחשבת קדשים היתה מועלת במחשבה בלבד ללא הוצאה בפה, הרי שלא תיתכן מחלוקתם של רבי מאיר ורבנן בשום אופן, שהרי כשמפגל במחשבה בלבד, אין אנו יודעים שפיגל אלא מפיו שאמר אחר כך שחישב מחשבת פיגול, ואם כן, אם אמר שלא עשה את הלבונה על דעת ראשונה, הרי שאף רבי מאיר מודה שאין זה פיגול, כיון שאנו איננו יודעים אלא על פי דיבורו, והוא נאמן לומר שלא עשה כן, ואם אומר שעשאה על דעת

כן, אלא משום דקפבר, כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה, ולכן רק באופן שמחשבת פיגול נעשתה בתחילה הרי זה פיגול.

אך דוחה הגמרא: אמר רבי שמואל בר יצחק: לעולם המשנה רבנן היא. ומאי "בתיקנן" האמור במשנה? לא שנתן בשתיקה, אלא בתיקנן לפיגול. והיינו שנתן הראשונות במחשבת חוץ לזמנו, ואחת שלא כתיקנה, לא לשם פיגול, ובאה המשנה להשמענו, שאף באופן זה אינו פיגול, ואין אומרים כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה.

ומקשינן: והא מדקתני במשנה "לפיכך אם נתן כולן בתיקנן, ואחת שלא כתיקנן פסול ואין בו כרת", ולא אמרה "נתן כולן כתיקנן חוץ מאחת מהן", או "כולן כתיקנן ואחת בשתיקה", מכלל זה אתה למד ד"נתן כולן כתיקנה", להכשירה הוא דאתא! כי אם הכוונה כתיקנה במחשבת פיגול, כיצד קוראת המשנה לשתיקה "שלא כתיקנה"? והרי לא חישוב בה כלום ולא קלקל על ידה את מחשבתו הראשונה, שמשום כך תיחשב, שלא כתיקנה!?

ומתריצין: אמר רבא: לעולם כוונת המשנה "נתן הראשונות כתיקנן", במחשבת פיגול, וכפי שאמר רבי שמואל בר יצחק. ומאי "שלא כתיקנה" האמור במשנה לגבי המתנה

בתיקנן, דהיינו בשתיקה, ואחת שלא כתיקנה דהיינו במחשבת חוץ לזמנו פסול ואין בו כרת. ומשמע, דווקא באופן זה שנתן תחילה בשתיקה ולאחר מכן נתן במחשבה, מאחר ולא חישוב ככולן, אין כאן מחשבה אלא על חצי מתיר, כי היות וכולן מעכבות זו את זו, הרי שכל אחת מהן הנה חצי מתיר, ומשום כך לא פיגול.

הא אם נתן תחילה אחת שלא כתיקנה, ולאחר מכן נתן את כולן בתיקנן פיגול. ומעתה, מני? לפי מי הולכת משנה הזו?

אילימא רבנן, הא אמרי רבנן אין מפגלין בחצי מתיר. שהרי לגבי קומץ אמרו "אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר", ומשמע אפילו אם נתן מתנה ראשונה במחשבה ושניה בשתיקה. ואם כן, הוא הדין לגבי מתנות הדם, אין לחלק בין מקום שנתן תחילה במחשבה, למקום שנתן תחילה בשתיקה.

אלא בהכרח, רבי מאיר שנה דבר זה.

ואי תאמר שטעמא דרבי מאיר לגבי מנחה הוא משום דמפגלין בחצי מתיר הוא, אם כן, "אפילו" בדקתני במשנה, שנתן תחילה את כולן כתיקנן ולבסוף נתן אחת שלא כתיקנה, נמי הרי זה פיגול, שהרי פיגול בחצי מתיר.

אלא לאו, טעמו של רבי מאיר אינו משום

בסוף, מדין מחשבה בתחילה ושתיקה בסוף! אלא בהכרח, שריש לקיש עצמו הביא ראיה זו, והיינו משום שלא אמר ריש לקיש, אלא סברת כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה.

בן, ולא בא ריש לקיש לומר אלא שכל שלא אמר מפורש על חצי מתיר שיעשנו על מנת לאוכלו בזמנו, הרי זה פיגול, ואם אמרנו כן, הרי שאין להוכיח את דברי ריש לקיש מהמשנה, אשר בה חלוק דין שתיקה בתחילה ומחשבה

האחת, שמשמע לא כתיקנה לפיגול? כגון שנתנה במחשבת חוץ למקומו, שמחשבה זו מוציאה מידי פיגול.

רב אשי אמר: מחשבה אחרונה שלא כתיקנה, היינו מחשבת **שלא לשמו**,¹¹ המוציאה מידי מחשבת פיגול, שהרי המשנה עוסקת בקרבן חטאת, שמחשבת שלא לשמו, פוסלת בו.

ומקשינן לשני התירוצים: **מכלל** זה שלא קראו התנא קרבן "פסול", אלא באופן שחישב מחשבה אחרונה שלא כתיקנה דהיינו חוץ למקומו או שלא לשמו, אתה למד **דכי לא עביד לה** למחשבה אחרונה במחשבת חוץ למקומו או **שלא לשמו**, **מחייב** משום פיגול על אכילת קרבן זה, אף על פי שלא חישב בכל המתנות. ובהכרח, היינו משום שמתנה אחרונה נעשית על דעת מתנות ראשונות. ואם כן, שוב אינך יכול להעמיד המשנה כרבנן, שהרי הם אינם

סוברים שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה!?

ומתרצינן: לעולם כפי שאמרנו, ש"שלא כתיקנה" היינו חוץ למקומו או שלא לשמו, ומה שנקט התנא "פסול ואין בו כרת" בזה, לאו דווקא, שאף לולא זאת אין הזבח פיגול, שהרי לא חישב בעת כל עשיותיו, אלא **אידי דתנא רישא** לענין חטאות החיצוניות שאין מתנותיהן מעכבות זו את זו, "נתן את הראשונה חוץ לזמנה, ואת השניה חוץ למקומו, **פיגול וחייבין עליו כרת**", שבדווקא נקט "חוץ למקומו" במתנה שניה, כדי לחדש שמחשבת חוץ למקומו במתנה שניה אינה מוציאה מידי פיגול החל במתנה ראשונה, כיון שמתנה ראשונה מתרת בפני עצמה, משום **כך תנא נמי סיפא**, לגבי נתן מתנה אחרונה במחשבה, "פסול ואין בו כרת", שמחשבה שניה מוציאה מידי פיגול, אף על פי שגם לולא זאת אין הזבח פיגול.

לפסול. ואם כן נמצא, שאף המחשבה השניה של חוץ למקומו חלה, ומבואר מה שקרויה שלא כתיקנה לפיגול.

ולפי זה יש לומר, שרב אשי בא לחדש, שלא רק מחשבת שלא במקומו המצטרפת לפסול, נחשבת שלא כתיקנה לפיגול, אלא הוא הדין למחשבת שלא לשמו, שאף על פי שאינה מצטרפת לפסול, מכל מקום חשובה שלא כתיקנה לפיגול, והטעם, משום שיש לומר שמחשבת שלא לשמה נתפסת גם בחצי מתיר, וכמו שכתב האור שמח [פסולי המוקדשין, טז], ולכך נקראת שלא כתיקנה לפיגול, ואף אם נאמר שלא חלה מחשבת שלא לשמו בחצי מתיר, מכל מקום בא רב אשי לחדש שאף היא קרויה שלא כתיקנה.

11. יש לבאר, מה בא רב אשי להוסיף? וכי הוא בא רק לחדש אופן נוסף של מחשבה הפוסלת שמוציאה מידי פיגול! עוד הקשה המנחת אברהם, במה שאמרה הגמרא שלא כתיקנה היינו שלא כתיקנה לפיגול. ולכאורה, מאחר ואין מפגלין בחצי מתיר, אם כן המחשבה השניה במתנה אחרונה אינה כלום, ומדוע נחשבת שלא כתיקנה לפיגול?

וכתב המנחת אברהם בשם הגרי"ד זצ"ל, על פי דברי הגמרא לעיל [כט א], שאם חישב על חצי זית לאוכלו חוץ לזמנו, ועל חצי זית לאוכלו חוץ למקומו, מצטרפין זה עם זה לפסול את הזבח, ומעתה יש לומר, שהוא הדין גם באופן שחישב מחשבת פיגול בחצי מתיר, ומחשבת פסול בחצי אחר, שיצטרפו שתי המחשבות